

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 159/1-ХП/16
21.02.2013. године

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој III редовној седници, 21.02.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: АРХЕОЛОГИЈА ДЕПОЗИЦИОНИХ И ФОРМАЦИОНИХ ПРОЦЕСА: ЈАМЕ И КЕРАМИКА У НЕОЛИТСКОМ НАСЕЉУ ЦРКВИНЕ-МАЛИ БОРАК, докторанда Ане Трипковић.

За ментора је одређен проф. др Александар Палавестра.

Доставити:

1х Универзитету у Београду
1х Стручном сараднику за
докторске дисертације
1х Шефу Одсека за правне послове
1х Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет Филозофски

04/1-2 бр. 6/2263

(број захтева)

22.02.2013.

(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-хуманистичких
наука

(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Археологија депозиционих и формационих процеса: јаме и керамика у неолитском

насељу Црквине-Мали Борак

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ археологија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Ана (Бранислав) Трипковић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање:

Филозофски у Београду

Година дипломирања:

Назив мастер рада

2005.

кандидата:

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена:

Година одбране мастер рада:

Обавештавамо вас да је

Наставно-научно веће

на седници одржаној 21.02.2013.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Милош Арсенијевић

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Ану Трипковић

Име и презиме ментора: Александар Палавестра

Звање: Редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. ***Was there an Amber Route? Aegaeum 27 (Annales d'archéologie égéenne de l'Université de Liège et UT-PASP) 2007. 349-356. (ERIH листа)***

2. ***Structuralisme en archéologie. Етноантрополошки проблеми 4/2, 2009. 137-148. (M24)***

3. ***U službi kontinuiteta. Etno-arheologija u Srbiji. Etnoantropološki problemi 6/3, 2011. 579-594. (M24)***

4. ***Васић пре Винче 2012 (1900-1908), Етноантрополошки проблеми 7/3, 2012. 649-679. (M24)***

5. ***Културни контексти археологије, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011. (M 42)***

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и

додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односно дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

Univerzitet u Beogradu

Filozofski fakultet

Odeljenje za arheologiju

Predloženi naslov:

Arheologija depozicionih i formacionih procesa: jame i keramika u neolitskom naselju Crkvine-Mali Borak

Predloženi mentor:

Prof. dr Aleksandar Palavestra

Kandidat:

Ana Tripković

Datum podnošenja prijave:

31.01.2013.

Predmet istraživanja

Značaj predmeta, građevina i drugih struktura za proučavanje praistorijskih zajednica tradicionalno se poistovećuje sa njihovom primarnom namenom. Kamena sekira, pršljenak za vreteno, keramička posuda, figurina, bakarna perla ili koštano šilo su neki od artefakata čiji su tehnologija izrade i način upotrebe proučavani u mnogobrojnim praistorijskim kontekstima. Isto se može navesti za zemunička staništa, kuće ili kultne građevine. Ta pažnja je svakako zaslužena, jer su to inače objekti koji se najčešće očuvaju, ali su retke naučne sredine u kojima je njihov analitički potencijal sveobuhvatno definisan i iskorišćen. Najmanje pažnje je posvećeno ostacima građevina ili artefaktima nakon što je njihova osnovna namena završena. Šta se, na primer, dešava sa zemunicom nakon što je prestala da se koristi za stanovanje? Da li prelomljena figurina od pečene gline gubi svoj praktični i simbolički značaj? Zašto se očuvani tegovi za razboj često nalaze izvan kuće (vrlo često u jamama), što je primaran kontekst njihove upotrebe?

Predmet istraživanja ovog rada su formacioni procesi u neolitskom naselju, odnosno načini formiranja depozita u jamama na lokalitetu Crkvine-Mali Borak. Analiza formacionih procesa u arheologiji je proistekla iz potrebe da se bolje sagleda priroda arheološkog podatka (Schiffer 1976; 1983; 1987). S jedne strane, arheološki podatak je samo fragment prošlosti, prema tome, predstavlja informaciju ograničenog značaja. S druge strane, najveći broj predmeta je takođe nađen fragmentovan, sa jasnom informacijom da se oštećenje desilo u kulturnom kontekstu upotrebe. Iako se najlakše može reći da su predmeti nakon toga naprosto odbačeni, drugi su reciklirani, a treći su dobili novu ulogu, čitav problem je složeniji. Aktivnosti kao odbacivanje ili recikliranje su kulturni izbor i imaju svoj praktični mehanizam i značenje. Osim toga, koncepti koje su 70-ih i 80-ih godina prošlog veka razvili bihevioralni arheolozi pokazali su da je arheološki kontekst proizvod različitih prirodnih i kulturnih procesa koji transformišu nekadašnje „žive asemblaže“ (Schiffer 1972; 1976; 1987; 1995). Oni se mogu razumeti

samo sistemskom kontekstualnom analizom. U pogledu otpadnog materijala, na primer, Šifer je definisao tri tipa otpada od kojih svaki ima jasne prostorne implikacije. *De facto* otpad (predmeti koji su još uvek upotrebljivi ili se mogu iskoristiti, ali su ostavljeni kada je struktura napuštena), primarni otpad (predmeti odbačeni na mestu korišćenja) i sekundarni otpad (predmeti odbačeni van mesta upotrebe, najčešće istrošeni, polomljeni ili neupotrebljivi, tj. otpad je redeponovan na drugo mesto u odnosu na ono gde je nastao (Shiffer 1976).

Šiferovo identifikovanje različitih vrsta otpada korenito je izmenilo razumevanje konteksta upotrebe, odbacivanja ili napuštanja artefakata. Zanimljivo je, međutim, da za mnogobrojne neolitske jame koje se tradicionalno poistovećuju sa mestima za odlaganje otpada i dalje nije razvijena teorijska podloga za precizno definisanje karaktera tog otpada. Na primer, često se može pronaći podatak o zemunici koja je ispunjena „otpadnim materijalom“, jami za kopanje građevinskog materijala koja je ispunjena „otpadom“, skladišnoj jami koja je ispunjena „otpadom“ itd. U prošlosti je više puta naglašavan problem polifunkcije jama iz razloga što je većina tih objekata neposredno pre kraja korišćenja za uklanjanje otpada (up. Pavlu 1995). To međutim, istraživače nije usmerilo ka boljem definisanju svih funkcija jame tokom vremena, jer isključuju mogućnost interpretacije prvobitne namene jama na osnovu sastava ispune. Prema njima, ispune tih jama predstavljaju istraživački ćorsokak za određivanje namene i rešenje treba tražiti u analizama forme, dimenzija, pozicije objekta i njihove veze sa drugim strukturama u naselju.

Opšti je utisak da praistorijske jame nisu dobijale tokom XX veka pažnju koju zalazuju, uglavnom zbog toga što se tradicionalno poistovećuju sa otpadom, dakle s nečim što je van neposredne funkcije. Osim toga, kao nusproizvod svakodnevnih aktivnosti u prošlosti, otpad nije bio dugo vremena istraživački intresantan jer su ga takvim učinile savremene predrasude i naš odnos prema sopstvenom otpadu. S druge strane, jame čine najbrojniju vrstu objekata u neolitskim naseljima i ne može biti

zanemareno da sadrže informacije koje se na drugim mestima ne mogu pronaći. Šta je, međutim, otpad iz neolitskog konteksta? Da li su to jedino slojevi paljevine, fragmenti keramike i drugih predmeta i životinjskih kostiju? Vremenom je pokazano da tihi konsenzus istraživača da se jama definiše kao otpadna nije dobar putokaz, jer raznolike oblike deponovanja svrstava u istu kategoriju (Thomas 1991; Hill 1995; Chapman 2000; Skourtopoulou 2006; Last 2006). Čepmen je izdvojio i opisao na prostoru jugoistočne Evrope 50-ak jama čija ispuna ne ukazuje da su bili običan otpad. Izdvojio je „strukturisane depozicije“ pre svega na osnovu namerene akumulacije raznolikog materijala u njima i neobičnog načina na koji su povezani. U pitanju su specijalni konetskti koji najčešće podrazumevaju prisustvo figurina, delova ljudskih skeleta, žrtvenika, egozotične robe i celih posuda. Međutim, neki od tih kontesкта su sadržali i veliki broj fragmenata posuda, alatki i životinjskih kostiju koje se tradicionalno označavaju kao otpad (Chapman 2000). Time je skrenuo pažnju na istraživanje uloge jama i događaja koji su doveli do njihove ispune, a koji nisu povezani sa jednostavnom praksom odbacivanja nepotrebnih i neupotrebljivih stvari. Istraživački potencijal otpada, međutim, takođe nije iskorišćen do kraja. Otpadna jama je značajna, na primer, jer nudi informacije o dužem vremenu upotrebe u odnosu na druge građevinske objekte. Usled toga su otpadne jame važan izvor podataka za istraživanje dinamike svakodnevnog života u ljudskim populacijama u prošlosti. Etnografski navodi svedoče da je otpadna jama obično ispunjena tokom perioda od 5-12 meseci (Buttler 1936), ali arheološki podaci sa centralnog Balkana pokazuju da je to moglo biti i znatno duže ili kraće vreme (Russel 1993, Orton 2008). To predstavlja značajan istraživački potencijal i nema sumnje da moda istraživanja otpada, koja je obeležila poslednje decenije XX veka, ima svoju balkansku reminiscenciju upravo danas.

Arheologija „otpada“ na centralnom Balkanu i cilj istraživanja

Cilj istraživanja ovog rada je analiza depozicionih praksi u neolitskim naseljima na osnovu postojanja mnogobrojnih jama koje su odlika ovih naselja, a čija se uloga

olako izjednačava sa mestima za odbacivanje svakodnevnog otpada iz domaćinstva. Istorija istraživačke prakse u pogledu razmatranja uloge praistorijskih jama i primenjene metodologije grubo može da se podeli u dve faze. Prva faza je obeležila veći deo XX veka, ali su njena glavna dostignuća ostvarena još sredinom veka. Prvo značajno delo iz tog perioda objavljeno je 1949. U studiji o „naselju i stanu neolitskog čoveka“ M. Garašanin je dao preglednu sintezu dotadašnjih znanja o objektima iz neolita i dodelio im određene uloge na osnovu dimenzija, izgleda ili ispune. Iako tom prilikom nije mnogo pažnje posvetio otpadu, definisao je postupke za proučavanje praistorijskih jama (Garašanin 1949). Drugi je rad B. Jovanovića na istraživanju lokaliteta Fafos I kod Kosovske Mitrovice, koji predstavlja prvu opširnu analizu jama u neolitskom naselju. U Fafosu je uočeno oko 100 jama iz vremena vinčanske kulture, koje su pretežno svrstane u otpadne. Važnost tog rada je što su u određenim slučajevima definisani događaji koji su doveli do njihove ispune (Jovanović 1961). Pretpostavljeno je, na primer, da slojevi paljevine u jamama jesu posledica raščišćavanja naselja od rastinja koje je potom spaljivano. Osim toga, veliki broj jama tokom dva horizonta naselja omogućio je se odredi dinamika razvoja naselja na osnovu stratigrafije i materijala iz jama.

Druga istraživačka faza započela je 90-ih godina XX veka primenom specijalističkih znanja radi razmatranja specifičnih istraživačkih pitanja. Ovde se, pre svega, moraju uvrstiti rezultati obrade faunističkih i paleobotaničkih nalaza iz Opova i Gomolave, pri čemu su detaljno obrađivani i konteksti jama (Borojević 2008; Russel 1993; Orton 2008). Oni su značajni jer je pedantan istraživački postupak omogućio razmatranje dužine upotrebe otpadnih jama, kao i sezone upotrebe. Istraživanja depozicionih procesa na Opovu ukazala su da se jame razlikuju po karakteru ispune i brzini depozicije, kao i to da se neke od njih mogu povezati sa održavanjem komunalnih gozbi u naselju (Russel 1993). Naknadno poređenje stratigrafije jama iz Opova pokazalo je da su prisutni depoziti različitog nivoa kompleksnosti jame sa deponovanim otpadom; jame sa deponovanim lepom; jame sa deponovanim otpadom i

zapečaćene lepom; jame kompleksne stratigrafije koje sadrže sekvence sa otpadom i deponovanim lepom) i da se uočavaju pravilnosti u vezama između horizonata stanovanja i prisutnosti određenih kategorija jama (Tripković 2009: 210-211). Kao značajna praksa stanovnika Opova zabeleženo je paljenje sadržaja i pečaćenje jama, koje je protumačeno kao sanitarna praksa, ali i kao ritualno paljenje na kraju životnog veka jame povezano sa destrukcijom kuća u naselju (Tripković 2009; Russel 1993; Stevanović 1997; Tringham *et al.* 1992). Analiza jama na Gomolavi pokazala je paralele sa kompleksnijim depozicijama u Opovu, kao i postojanje dokaza za "strukturisanu depoziciju" u pojedinim slučajevima (Orton 2008: 188). Jame su grupisane u tri klase na osnovu homogenosti ispune (jame sa manje-više homogenom ispunom; jedan ili više proslojaka paljevine unutar homogene ispune; jasno određeni slojevi ispune, *in situ* gorenje i/ili prisustvo strukturisanih elemenata). Značajan podatak je i zaključak da su neke jame grupisane u okviru naselja, ali i da verovatno pripadaju istoj hronološkoj sekvenci (Orton 2008).

Ova istraživačka faza pružila je širi uvid u mogućnosti sagledavanja depozicionih praksi u neolitskim naseljima. Njena važna teorijska dostignuća su preispitivanje primene savremenog značenja termina otpada u praistorijskom kontekstu, brisanje čvrste granice između svakodnevnog i ritualnog prakse, kao i isticanje značaja individualnih konteksta u arheološkoj interpretaciji. Problem koji je ostao iz obe istraživačke faze je da su jame nepotpuno istražene ili da su analizirane u malim segmentima istraženih naselja. Na taj način pitanja koja su otvorena u prošlosti zahtevaju novo razmatranje na boljem uzorku. Neka od otvorenih pitanja koja se odnose na prirodu depozicionih procesa biće testirana na vinčanskom naselju Crkvine kod Lajkovca. S obzirom da je naselje istraženo na velikoj površini, jedan od ciljeva istraživanja je da se depozicioni procesi razmotre na nivou naselja vinčanske kulture, ne samo kako bi se sagledala prostorna dinamika aktivnosti u jednom naselju, već da se za buduća istraživanja napravi referentan model ponašanja stanovnika vinčanskih naselja u pogledu odbacivanja, odnosno deponovanja određenih vrsta materijala.

Istraživačka pitanja i hipoteze

Lokalitet Crkvine-Mali Borak je sistematski istražen u okviru zaštitnih arheoloških iskopavanja na Površinskom kopu Tamnava Istočno polje u rudarskom basenu Kolubara (Blagojević i Arsić 2008). Na osnovu stilsko-tipološke autopsije artefakata od pečene gline naselje je datovano u fazu D vinčanske kulture (Živanović i Spasić 2008). Istraženo je na površini od oko 2 600 m², što je daleko više u odnosu na većinu drugih lokaliteta iz praistorije. Registrovane su 82 arheološke celine, od toga 55 jama, 13 kuća, 1 ekonomski objekat, 5 peći u okviru kuća, kao i zone različitih aktivnosti u naselju (zona tegova i pršljenaka na prostoru van kuće, zone komada i grumenja lepa, promene u boji zemlje) (Živanović i Spasić 2008). U severnom delu naselja registrovano je čak 40 jama, 9 kuća i 2 zone lepa, dok ostali objekti potiču uglavnom iz južne zone. Analiza svakodnevnih i prostornih praksi na primeru naselja u Crkvinama biće fokusirana na dva šira *istraživačka pitanja*. Ona su detaljno obrazložena, odnosno data im je prednost u odnosu na hipoteze zbog prirode tafonomskih i formacionih procesa.

1. Kakva je priroda depozicionih praksi u naselju?

U okviru ovog istraživačkog pitanja biće razmatran karakter fragmenata keramičkih posuda i drugih predmeta od pečene gline u ispuni jama. Cilj je da se ispituju struktura sadržaja jama i nivoi kompleksnosti kako bi se ustanovile vrste depozicionih praksi i bolje definisalo poreklo depozita. Pitanje proističe iz rezultata dosadašnjih istraživanja sadržaja neolitskih jama na centralnom Balkanu koji sugerišu brzu ili postepenu ispunu, jednostavnu i kompleksnu stratigrafiju, otpadnu jamu i strukturisanu depoziciju i sl. Izdvajanje osnovnih tipova jama je istraživački korisna, ali tek početna faza istraživanja depozicionih procesa zbog čega će u radu biti zastupan stav da je svaka depozicija po svojoj prirodi strukturisana što zahteva specifičniji analitički postupak. Preliminarna razmatranja problema deponovanja keramičkih ulomaka u Crkvinama pokazala su različite nivoe složenosti samih jama, od onih sa jednom ili nekoliko kategorija

artefakata, ili od onih sa malim brojem keramičkih fragmenata do enormno visokog broja.

U okviru ovog istraživačkog pitanja biće istraženo:

a) Šta stepen fragmentacije predmeta u jamama i nivo njihove abrazije, koji će biti beleženi, govore o brzini deponovanja predmeta? Pretpostavka je da su keramički predmeti sa manjim stepenom fragmentovanosti i bez prisustva abrazije brže inkorporirani u depozit u odnosu na one koje prikazuju suprotne osobine (visok stepen abrazije i fragmenatacije). U prilog tome govore istraživanja kojima je ustanovljena korelacija između veličine fragmenata/abrazije i razdaljine ili dužine vremena koji su proveli pre konačnog odlaganja (Bradly and Fulford 1980).

b) Kakav je stepen uniformnosti depozita u odnosu na tafonomske karakteristike pojedinačnih predmeta (sekundarno gorenje, abrazija, zaobljenost ivica i prisustvo akrecija) i da li se uočavaju signali horizontalne i vertikalne promene u okviru depozicionog konteksta? Ovaj podatak nam ukazuje na prisustvo odvojenih depozicionih događaja u jami.

c) Šta fragmentacija predmeta od pečene gline govori o različitim kulturnim praksama koje su doprinele formiranju depozita. Prisutnost kompletne posude ili posude koja je polomljena na mali broj delova ukazuje na prisustvo *de facto* otpada (ili strukturisanu depoziciju), dok visok stepen fragmentacije i veliki broj nespojenih fragmenta ukazuje na sekundarnu depoziciju. Na osnovu toga stičemo saznanja o životnim istorijama određenih predmeta, na primer, visoka zastupljenost sitnih keramičkih fragmenata ukazuje na sekundarno lomljenje prethodno polomljenih posuda, za koji jedan od razloga može biti i gaženje. To bi značilo da su ti fragmenti bili izloženi neko vreme pre odlaganja u jamu (Kirby and Kyrby 1976; Mc Pherron 1967, Porčić 2010).

2. Kako su depozicione prakse aranžirane na prostoru naselja?

Ovo pitanje će biti razmatrano na osnovu dobijenih podataka iz prvog dela istraživanja. Cilj je da se ustanove pravilnosti u depozicionim praksama na lokalitetu, kako bi se bolje definisale zone aktivnosti, odnosno depozicije, u naselju. Na osnovu preliminarnih razmatranja zaključeno je da se mogu definisati zone u naselju sa različitom dinamikom ispunje jama, ali je neophodno tokom istraživanja bolje definisati taj prostor. Depozicioni procesi ne mogu se razmatrati bez drugih nasebinskih struktura kakve su kuće, skladišni prostori, radni prostori i sl. Naročito važno pitanje je kako su jame povezane sa kućama i da li se prostorna distribucija artefakata u jamama i kulturnom sloju u blizini kuća može povezati sa aktivnostima njihovih stanara.

U okviru ovog istraživačkog pitanja biće istraženo:

- a) Koliko su jame u Crkvinama međusobno slične po načinu njihove ispunje, kako bi se proverilo da li formiraju pojedinačne strukture, koherentne prostorne grupe ili sisteme komplementarnih jama. Iako se ne može prejudicirati odgovor na ovo pitanje, jasno je da će nivoi prostorne koherentnosti ukazati na organizaciju depozicionih praksi u naselju.
- b) Kako su kuće, radne zone i drugi prostori u naselju locirani u odnosu na posebne ili koherentne grupe depozita? Odgovor na ovo pitanje će svakako pomoći da se bolje razume poreklo materijala u jamama ili zone depozicionih aktivnosti u naselju.

Metod istraživanja

Istraživanje depozicionih procesa u jamama biće zasnovano sa jedne strane na analizi stratigrafije, dimenzija i forme objekata, kao i klase artefakata koje su u njih deponovane, a sa druge proces depozicije će biti pojašnjen analizom tafonomije i fragmentacije artefakata od pečene gline. Uzorak za analizu potiče iz dva različita prostorna konteksta, iz jama i „kulturnog sloja“. Iz 55 jama potiče 35 510 fragmenata posuda, 3 cele posude, 7 fragmenata figurina, 13 fragmenata žrtvenika, 3 tega i 1

projektil. Uzorak iz kulturnog sloja potiče iz različitih delova naselja (onih sa najvećom koncentracijom objekta, sa periferije naselja, otvorenog prostora između jama, prostora između kuća, itd.) i iz svih istraženih otkopnih slojeva u okviru njih (1-4). Sastoji se od 15890 fragmenata posuda, 1 cele posude, 3 projektila, 20 tegova i 3 figurine.

Osnovni metodološki okvir za proučavanje prirode njihove depozicije sastoji se od:

1. Analize opštih kontekstualnih podataka o objektu kao što su opis i vrsta objekta, stratigrafska pozicija, stepen očuvanosti, stepen istraženosti, položaj u odnosu na druge objekte. Zatim će u obzir biti uzeta grupa podataka koja se odnosi na deskriptivne i merljive osobine samih ukopanih objekata (dimenzije, forma/izgled i površina uočene osnove i dna jame; dubina jame; forma i presek jame; izgled strana; zapremina jame).
2. Druga grupa podataka koja će biti analizirana odnosi se na opšti karakter ispune jame, na osnovu koje će objekti biti grupisani u različite klase. To su: broj i stratigrafski odnos uočenih kulturnih slojeva u jami; prisustvo određenih materijala kao što su lep, gar, zemlje različite boje i strukture i registrovanje broja različitih klasa artefakata u ispuni, kao i izračunavanje gustine nalaza za svaku klasu.
3. Sledeći istraživački korak činiće analiza fragmenata posuda i drugih predmeta od pečene gline. Ona podrazumeva izdvajanje relevantnih atributa ovih predmeta na osnovu kojih je moguće izvršiti poređenje asemblaža unutar jame, između različitih jama i drugih konteksta. Ovaj korak vezan je analizu kompletnosti predmeta, fragmentacije i njihovu kvantifikaciju. U okviru keramičkih asemblaža unutar svake jame i uzorka iz „kulturnog sloja“ biće beležene sledeće karakteristike, a to su: ukupna težina fragmenata; odnos između broja fragmenata i njihove težine; broj zastupljenih tipova posuda; težina fragmenata po tipovima

posuda; broj spojenih fragmenata; broj fragmenata koji nemaju spoj; broj celih/fragmentovanih posuda.

4. Tafonomske promene koje će biti beležene na predmetima iz jama i uzorka iz „kulturnog sloja“ su sekundarno gorenje, abrazija, zaobljenost ivica i prisutvo akrecija. Step en oštećenosti fragmenata značajan je za analizu sekundarnog otpada, jer je nivo oštećenosti fragmenata moguće povezati sa praksom redeponovanja predmeta (Barker 1977; Sullivan 1980; Schiffer 1983; Sciffer and Skibo 1989; Needham and Sørensen 1988), dok prisustvo različitih akrecija može ukazati na različite uslove u depozicionim sredinama (Hayden 1982; Brain 1981). Većina navedenih osobina biće beležena i na drugim predmetima od pečene gline, sa manjim modifikacijama, koje odražavaju njihove specifičnosti.
5. U ovoj fazi biće beleženi određeni atributi na samim predmetima koji bi mogli da ukažu na različitu prirodu depozicije. Relevantni atributi koji će biti beleženi na fragmentima predmeta su: dužina fragmenta (mm); debljina zida (mm); broj različitih delova posude na fragmentu; prisutni deo/delovi posuda na fragmentu; faktura; primese; boja spoljne, unutrašnje površine i preloma; položaj ornamenta; ornamentalna tehnika i motiv. Na osnovu ovih parametara, uz pomoć statističkog koncepta „norma lokaliteta“ („site norm“) i analize prostornog odnosa između jama i uzoraka iz „kulturnog sloja“ biće vrednovana horizontalna i vertikalna diferencijacija individualnih konteksta. Koncept „norma lokaliteta“ predstavlja kalkulaciju zasnovanu na čitavom uzorku keramičkih posuda (na pr. profil faktura posuda na svim analiziranim fragmentima), odnosno i drugih keramičkih predmeta u slučaju ovog rada. Razvijen je prilikom analize fragmenata posuda na lokalitetu Polgar-10 i korišćen je kao standard na osnovu koga se porede individualni konteksti, jer se polazi od pretpostavke da predstavlja proizvod čitavog niza različitih depozicionih procesa (Chapman 2002). Varijacije od norme predstavljaju

indikatore za specifične kulturne prakse svakodnevnog života. Ova metoda će biti korišćena za deo odgovora na drugo istraživačko pitanje.

6. S obzirom da istraživanje problema depozicije keramičkih fragmenata i drugih predmeta u jame do danas nije bilo predmet šire istraživačke studije na centralnom Balkanu kao finalni korak predviđeno je da se dobijeni rezultati sa lokaliteta Crkvine uporede sa rezultatima istraživanja iz drugih naselja. Tu se na prvom mestu misli na rezultate uporednog ispitivanja strukture asemblaža u vinčanskim kućama (Porčić 2012), kulturne stratigrafije jama u Fafosu i Opovu (Tripković 2009), analize faunističkih i paleobotaničkih podataka o karakteru ispune jama u Opovu (Borojević 2008; Russell 1993) i faunističkih ostataka na Gomolavi (Orton 2008). Oni će pomoći da se izgradi koherentan vremenski i prostorni model deponovanja koji u narednim istraživanjima može biti testiran i u drugim naseljima.

Struktura rada

1. Uvod
2. Teorijski okvir i ciljevi istraživanja
 - 2.1 Formacioni procesi: istorija i perspektive
 - 2.2 Arheološki podatak i ideja otpada
 - 2.3 „Strukturisana depozicija“ i otpor modernom značenju otpada
 - 2.4 Životni prostor: mesto ljudskih aktivnosti
3. Vinčanska kultura: vreme i prostor
 - 3.1 Vreme i prostor
 - 3.2 Naselja: kulturna i socijalna dinamika
 - 3.3 Istorijat istraživanja formacionih procesa
 - 3.4 Jame: istraživačka pitanja
4. Metodološki okvir

- 4.1 Uvod
- 4.2 Fragmentacija: ciljevi i metodi
- 4.3 Tafonomija: ciljevi i metodi
- 4.4 Uzorak

- 5. Crkvine-Mali Borak
 - 5.1 Hronologija, objekti i artefakti
 - 5.2 Jame: opšte karakteristike
 - 5.3 Kompleksnost ispune jama

- 6. Fragmentacija predmeta od pečene gline
 - 6.1 Kompletanost predmeta
 - 6.2 Struktura depozita
 - 6.3 Fragmentacija kao indikator formacionog procesa
 - 6.4 Zaključak

- 7. Tafonomija
 - 7.1 Modifikacije predmeta: sekundarno gorenje, abrazija, zaobljenost ivica i akrecije
 - 7.2 Redeponovanje predmeta
 - 7.3 Zaključak

- 8. Naselje na Crkvinama: arheologija prostora
 - 8.1 Formacioni procesi u naselju
 - 8.2 Društvena dimenzija prostora

- 9. Zaključak

Literatura :

Bailey, D.W. 2000 *Balkan Prehistory: exclusion, incorporation and identity*. London: Routledge.

Bailey, D.W. 2005 *Prehistoric Figurines: representation and corporeality in the Neolithic*. London: Routledge.

Barker, P. 1977 *The Techniques of Archaeological Excavation*. Universe Books, New York.

Благојевић, М. и Арсић, Р. 2008. Рударски басен Колубара: заштитна археолошка ископавања. *Гласник САД* 24:209-223.

Blitz, J. 1993 Big pots for big shots: Feasting and storage in the Mississippian community. *American Antiquity* 58: 80-96.

Bradley, R. and Fulford, M. 1980 Sherd size in the analysis of occupation debris. *Bulletin of the Institute of Archaeology* 17:85-94.

Braithwaite, M. 1982 Decoration as ritual symbol: A theoretical proposal and an ethnographic study in southern Sudan. In Hodder I. (ed.) *Symbolic and Structural Archaeology*. Cambridge University Press: Cambridge, pp. 80-88.

Braun, D. 1983 Pots as tools. In Moore, J., and Keene, A. (eds.) *Archaeological Hammers and Theories* Academic Press: New York, pp. 107-134.

Buttler, W. 1936 Pits and Pit-dwellings in Southeast Europe. *Antiquity* 10, 25-36.

Borojević 2006 *Terra and Silva in the Pannonian Plain: Opovo Agro-gathering in the Late Neolithic*, BAR International Series, S1563. Oxford: Archaeopress.

Brain, C. K. 1981 *The Hunters or the Hunted: An Introduction to African Cave Taphonomy*. University of Chicago Press, Chicago.

Brück, J. 1999 *What's in a settlement? Domestic practice and residential mobility in early Bronze Age southern England*. In J. Brück & M. Goodman (eds) *Making Places in the Prehistoric World: themes in settlement archaeology*. pp. 52-75. London: UCL Press.

Carr, C. 1995 A unified middle-range theory of artifact design. In Carr, C., and Neitzel, J. E. (eds.) *Style, Society, and Person: Archaeological and Ethnological Perspectives*. Plenum Press: New York, pp. 171-258.

Carr, C. and Neitzel, J. E. (1995). Future directions for material style studies. In Carr, C., and Neitzel, J. E. (eds.), *Style, Society, and Person: Archaeological and Ethnological Perspectives*. Plenum Press, New York, pp. 437-459.

Chapman, J. 1981 *The Vinča Culture of South-East Europe: studies in chronology, economy and society*. British Archaeological Reports International Series 117. Oxford: BAR.

Chapman, J. 1992 Arenas of social power: the case of Serbian prehistory. *Zbornik Narodnog Muzeja (Beograd)*, 14:305-317.

Chapman, J. 1996 Enchainment, commodification, and gender in the Balkan Copper Age. *Journal of European Archaeology*, 4:203-242.

Chapman, J. 1998 Objectification, embodiment and the value of places and things. In D. Bailey (ed.) *The Archaeology of Value: essays on prestige and the processes of valuation*. British Archaeological Reports International Series 730. pp. 106-130. Oxford: BAR.

Chapman, J. 2000a. *Fragmentation in Archaeology: people, places and broken objects in the prehistory of south-eastern Europe*. London: Routledge.

Chapman, J. 2000b. Pit-digging and structured deposition in the Neolithic and Copper Age of Central and Eastern Europe. *Proceedings of the Prehistoric Society* 61:51-67.

Chapman, J. 2000c. 'Rubbish-dumps' or 'places of deposition'? Neolithic and Copper Age settlements in Central and Eastern Europe. In A. Ritchie (ed.) *Neolithic Orkney in its European context*. pp. 347-362. Cambridge: McDonald Institute.

Chapman, J. 2002 Neolithic Pottery at Polgar -10 (Hungary): measuring the habitus. *Documenta Praehistorica* XXIX:127-144.

Chapman, J. 2008. Meet the ancestors: settlement histories in the Neolithic. In D. Bailey, A. Whittle & D. Hofmann (eds) *Living Well Together? Settlement and materiality in the Neolithic of South-East and Central Europe*. pp. 54-67. Oxford: Oxbow.

Chapman, J. & B. Gaydarska. 2007. *Parts and Wholes: fragmentation in prehistoric context*. Oxford: Oxbow.

Conkey, M. 1990 Experimenting with style in archaeology: Some historical and theoretical issues. In Conkey, M., and Hastorf, C. (eds.) *The Uses of Style in Archaeology*. Cambridge University Press: Cambridge, pp. 5-17.

David, N. 1972 On the Life Span of Pottery. Type Frequencies and Archaeological Inference. *American Antiquity* 37: 141-142.

David, N., Sterner J. and Gavua, K. 1988 Why Pots are Decorated. *Current Anthropology* 29:365-389.

Гарапанин, М. 1949 Насеље и стан првобитног човека неолитског доба у Србији. *Историски гласник* 2, 38-67.

Graves, M. W. 1985 Ceramic design variation within a Kalinga village: Temporal and spatial processes. In Nelson, B. A. (ed.), *Decoding Prehistoric Ceramics*. University of Southern Illinois Press: Carbondale, pp. 9-35.

Graves, M.W. 1982 Breaking down ceramic variation: Testing models of White Mountain Redware design style development. *Journal of Anthropological Archaeology* 1: 305-354.

DeBoer, W. 1991 The decorative burden: Design, medium, and change. In Longacre, W. A. (ed.) *Ceramic Ethnoarchaeology*. University of Arizona Press: Tucson, pp. 144-161.

DeBoer, W. R., and Moore, J. A. 1982 The measurement and meaning of stylistic diversity. *Nawpa Pacha* 20: 147-162.

DeBoer, W. R., and Lathrap, D. W. 1979 The making and breaking of Shipibo-Conibo ceramics. In Kramer, C. (ed.) *Ethnoarchaeology: Implications of Ethnography for Archaeology*. Columbia University Press: New York, pp. 102-138.

Foster, G. M. 1960 Life-expectancy of Utilitarian Pottery in Tzintzuntzan Michoacan, Mexico. *American Antiquity* 25: 606-609.

Griffiths, D. M. 1978 Use-marks on Historic Ceramics: A Preliminary Study. *Historical Archaeology* 12:68- 81.

Jovanović, B. 1961 Stratigrafija naselja vinčanske grupe kod Kosovske Mitrovice. *Glasnik Muzeja Kosova i Metohije* VI-VII, 9-67.

Hally, D. J. 1983 Use Alteration of Pottery Vessel Surfaces: An Important Source of Evidence for the Identification of Vessel Function. *North American Archaeologist* 4:3-26.

Hally, D. J. 1983 The interpretive potential of pottery from domestic contexts. *Midcontinental Journal of Archaeology* 8: 163-196.

Hardin, M. A. and Mills, B. J. 2000 The social and historical context of short-term stylistic replacement: A Zuni case study. *Journal of Archaeological Method and Theory* 3: 139-163.

Hayden, J. D. 1982 Ground Figures of the Sierra Pinacate, Sonora, Mexico. In *Hohokam and Patayan: Prehistory of Southwestern Arizona*, edited by R. H. McGuire and M. B. Schiffer, pp. 581-588. Academic Press, New York.

Hayden, B. and Canon, A. 1983 Where the Garbage Goes: Refuse Disposal in the Maya Highlands. *Journal of Anthropological Archaeology* 2: 117-163.

Hayden, B. 1996. Feasting in prehistoric and traditional societies. In P. Wiessner & W. Schiefenhovel (eds) *Food and the Status Quest*. pp. 127-147. Providence: Berghahn.

Hill, J.D. 1995 *Ritual and Rubbish in the Iron Age of Wessex: a study on the formation of a specific archaeological record*. British Archaeological Reports British Series 242. Oxford: Archaeopress.

Hodder, I. 1987 The meaning of discard: ash and domestic space in Baringo. In S. Kent (ed.) *Method and Theory for Activity Area Research*. pp. 424-448. New York: Colombia University Press.

Hodder, I. 1991 The decoration of containers: An ethnographic and historical study. In Longacre, W. A. (ed.) *Ceramic Ethnoarchaeology*. University of Arizona Press:Tucson, pp. 71-95.

Jongsma, T. 1997 Distinguishing pits from pit houses through daub analysis: the nature and location of Early Neolithic Starčevo-Cris houses at Foeni-Salas, Romania. Unpublished M.A. thesis, University of Manitoba.

Kirkby, A. and M. J. Kirkby 1976 Geomorphic Processes and the Surface Survey of Archaeological Sites in Semi-arid Areas. In A. Davidson and M. L. Shackley (eds.) *Geoarchaeology: Earth Science and the Past*. Duckworth, **London**. Pp, 229-253.

Last, J. 1996 Neolithic Houses – A central European perspective. *Neolithic Houses in Northwest Europe and Beyond*, edited by Darvill and Thomas, Oxbow Monograph 58. Oxford: Oxbow Books.

Longacre, W. A. 1985 Pottery use-life among the Kalinga, Northern Luzon, the Philippines. In Nelson, B. A. (ed.) *Decoding Prehistoric Ceramics*. University of Southern Illinois Press:Carbondale, pp. 334-346.

Marangou, C. 1996 Assembling, displaying and disassembling Neolithic and Eneolithic figurines and models. *Journal of European Archaeology* 4:177-202.

Martin, L. and N. Russell 2000 Trashing rubbish. In I. Hodder (ed.) *Towards Reflexive Method in Archaeology: the example at Catalhoyuk*. pp. 57-69. Cambridge:McDonald Institute.

McPherron, A. 1967 *The Juntunen Site and the Late Woodland Prehistory of the Upper Great Lakes Area*. University of Michigan, Museum of Anthropology. Anthropological Papers 30. Ann Arbor.

Mills, B. J. 1989 Integrating functional analysis of vessels and sherds through models of ceramic assemblage formation. *World Archaeology* 21: 133-147

Moor H. L.1982 The interpretation of spatial patterning in settlement residues. In Hodder (ed.) *Symbolic and Structural Archaeology*. Cambridge University Press:Cambridge

Needham S. P., Sørensen M. L. S. 1988 Runnymede Refuse Tip: a Consideration of Midden Deposits and their Formation. *The Archaeology of Context in the Neolithic and Bronze Age: Recent Trends*, edited by J. C. Barret and I. A. Kinnes. Huddersfield: Charlesworth & Co Ltd.

Nelson, B. A. 1991 Ceramic frequency and use-life: A highland Mayan case in cross-cultural perspective. In Longacre, W. A. (ed.) *Ceramic Ethnoarchaeology*. University of Arizona Press: Tucson, pp. 162–181.

O'Brien, P. 1990 An experimental study of the effects of salt erosion on pottery. *Journal of Archaeological Science* 17: 393–401.

Orton, C., Tyers P. and Vince, A. 1993. *Pottery in Archaeology*. Cambridge. Cambridge University Press.

Orton, D. 2008 *Beyond Hunting and Herding: Humans, animals, and the political economy of the Vinča period*, Unpublished Doctoral dissertation. University of Cambridge, Faculty of Archaeology and Anthropology.

Pauketat, T. R. and Emerson, T. E. 1991 The ideology of authority and the power of the pot. *American Anthropologist* 93: 919–941.

Pavlu, I. 1995 Description and Classification of the excavations of features 1990–1992. *Bylany Rondel. Model of the Neolithic Site* by I. Pavlu, J. Rulf, M. Zápotocká, *Prahistorica Archaeologica Bohemica. Památky Archeologické - supplementum* 3, 66–69. Prague: Institut of Archaeology.

Porčić, M. 2010 *Arheologija vinčanskih kuća: teorijsko-metodološki osnovi proučavanja demografije i društvene strukture*. Nepublikovana doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet.

Potter, J. M. 2000 Pots, parties, and politics: Communal feasting in the American Southwest. *American Antiquity* 65: 471–492.

Rice, P. M. 1987 *Pottery Analysis. A Sourcebook*. Chicago: University of Chicago Press.

Reid, A., and Young, R. 2000 Pottery abrasion and the preparation of African grains. *Antiquity* 74: 101-111.

Richards, C. and J. Thomas. 1984. Ritual activity and structured deposition in later Neolithic Wessex. In R. Bradley & J. Gardiner (eds) *Neolithic Studies: a review of some current research*. British Archaeological Reports British Series 133. Oxford: BAR.

Russel, N. 1993 *Hunting, herding and feasting: Human use of animals in Neolithic Southeast Europe*. Unpublished doctoral dissertation, University of California, Berkeley.

Schier, W. 1996 The relative and absolute chronology of Vinča: new evidence from the type site. In F. Drasovean (ed.) *The Vinča Culture, its Role and Cultural Connections*. pp. 141-162. Timisoara: Museum of Banat.

Schier, W. 2000 Measuring change: the Neolithic pottery sequence of Vinča-Belo Brdo. *Documenta Praehistorica* 27:187-197 .

Schiffer, M. B. 1972 Archaeological Context and Systemic Context. *AmericanAntiquity* 37: 156-165.

Schiffer, M. B. 1976 *Behavioral archaeology*. New York, Academic Press.

Schiffer, M. B. 1983, Toward the Identification of Formation Processes. *American Antiquity* 48:675-706.

Schiffer, M. B. 1987 *Formation Processes of the Archaeological Record*. Albuquerque, University of New Mexico Press.

Schiffer, M. B. and Skibo, J. M. 1989 A Provisional Theory of Ceramic Abrasion. *American Anthropologist*, 91:101-115.

Schiffer, M. B 1989 A Research Design for Ceramic Use-Wear Analysis at Grasshopper Pueblo. In *Pottery Technology: Ideas and Approaches*. Gordon Bronitsky, (ed.) Boulder, CO: Westview Press. Shepard, A. O.

Schiffer, M. B. 1995 *Behavioral archaeology: First Principles*. Salt Lake City.

Shepard, A. O. 1965 *Ceramics for the Archaeologist*. Washington: Carnegie Institution of Washington.

Skibo, J. M. 1987 Fluvial Sherd Abrasion and the Interpretation of Surface Remains on Southwestern Bajadas. *North American Archaeologist* 8:125-141.

Skibo, J. M., and M. B. Schiffer 1987 The Effects of Water on Processes of Ceramic Abrasion. *Journal of Archaeological Science* 14:83-96.

Skourtopoulou, K. 2006 Questioning spatial contexts: The contribution of lithic studies as analytical and interpretative bodies of data. *Deconstructing Context. A Critical Approach to Archaeological Practice*, edited by D. Papaconstantinou, 34-78. Oxford: Oxbow Books.

Stevanović, M. 1997 The Age of Clay. The Social Dynamics of House Destruction. *Journal of Anthropological Archaeology* 16, 334-395.

Stevanović, M. 1996 *The age of clay: the social dynamics of house destruction*. Unpublished PhD thesis, University of California at Berkeley.

Sullivan, A. P. 1980 *Prehistoric Settlement Variability in the Grasshopper Area, East-Central Arizona*. Ph.D. dissertation, University of Arizona. University Microfilms, Ann Arbor.

Sullivan, A. P. 1989 The Technology of Ceramic Reuse: Formation Processes and Archaeological Evidence. *World Archaeology* 21: 101-114.

Thomas, J. 1999 *Understanding the Neolithic*. London: Routledge.

Tringham, R., B. Brukner and B. Voytek. 1985 The Opovo project: a study of socioeconomic change in the Balkan Neolithic. *Journal of Field Archaeology* 12:425-444.

Tringham, R., B. Brukner, T. Kaiser, K. Borojević, L. Buhvić, P. Šteli, N. Russell, M. Stevanović & B. Voytek. 1992 Excavations at Opovo, 1985-1987: socioeconomic change in the Balkan Neolithic. *Journal of Field Archaeology*, 19:351-386.

Tripković, B. 2009 *Domaćinstvo i zajednica u kasnom neolitu centralnog Balkana*. Nepublikovana doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet.

Живановић, А. и Спасић, М. 2008 Винчански локалитет Црквине-Мали Борак код Лајковца: прелиминарна разматрања. Гласник САД 24: 189-208.

Webb, J. M. 1995 Abandonment Processes and Curate/Discard Strategies at Marki Alonia, Cyprus. *The Artefact* 18: 64-70.

Wiessner, P. 1989 Style and changing social relations between the individual and society. In Hodder, I. (ed.) *The Meaning of Things: Material Culture and Symbolic Expression*. Unwin Hyman:London, pp. 56–63.

Wiessner, P. 1997 Seeking guidelines through an evolutionary approach: Style revisited among the !Kung San (Ju/'Hoanis) of the 1990s. In Barton, C. M., and Clark, G. A. (eds.) *Rediscovering Darwin: Evolutionary Theory and Archaeological Explanation*. Archaeological Papers of the American Anthropological Association No. 7, pp. 157–176.

Наставно-научном већу Филозофског факултета, Београд

Београд, 11. фебруар 2013.

На редовној седници Одељења за археологију Филозофског факултета, одржаној 7. фебруара 2013. године изабрани смо у Комисију за оцену образложења предложене теме доктората коју је поднела **Ана Трипковић**, дипломирани археолог.

Задовољство нам је да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду поднесемо следећи

Реферат о квалификованости кандидата и подобности предложене теме за докторску дисертацију

АРХЕОЛОГИЈА ДЕПОЗИЦИОНИХ И ФОРМАЦИОНИХ ПРОЦЕСА: ЈАМЕ И КЕРАМИКА У НЕОЛИТСКОМ НАСЕЉУ ЦРКВИНЕ-МАЛИ БОРАК

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Кандидаткиња Ана Трипковић рођена је 1977. године у Јагодини. Основне студије археологије на Филозофском факултету Универзитета у Београду завршила је 2005. године. Дипломски рад „Савинац-некропола старијег гвозденог доба“ одбрањен је на катедри за праисторијску археологију. Кандидаткиња је 2009. године уписала докторске студије археологије на Одељењу за археологију Филозофског факултета Универзитета у Београду. Ментор на докторским студијама је професор др Александар Палавестра.

Ана Трипковић има богато истраживачко искуство. Учествовала је на великом броју теренских археолошких истраживања од 1997. године до 2008. године. Такође, кандидаткиња је аутор и коаутор три научна рада који су објављени у националним часописима и зборницима. У сва три рада ауторка се бави проблематиком везаном за анализу керамике и формационе процесе јама са каснонеолитског локалитета Црквине-Мали Борак.

Кандидаткиња предлаже докторску дисертацију под називом „Археологија депозиционих и формационих процеса: јаме и керамика у насељу Црквине-Мали Борак“. Ова тема спада у област археолошке теорије и методологије, као и праисторијске археологије Централног Балкана.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања предложене дисертације представљају различити формациони процеси везани за настанак јама на праисторијским локалитетима и начин на који се они рефлектују у атрибутима археолошког записа.

Циљ ове дисертације јесте да детаљном анализом атрибута јама и садржаја јама са локалитета Црквине-Мали Борак, као и дистрибуције јама у простору, реконструише бихевиоралне и културне праксе и значења која стоје иза ове веома важне класе археолошких објеката.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

У образложењу теме кандидаткиња је предвидела да докторска дисертација буде организована у 9 основних поглавља са поделом на ниже јединице тамо где је неопходно (погледати Образложење теме):

- 1 Увод
- 2 Теоријски оквир и циљеви истраживања
- 3 Винчанска култура: време и простор
- 4 Методолошки оквир
- 5 Црквине-Мали Борак
- 6 Фрагментација предмета од печене глине
- 7 Тафономија
- 8 Насеље на Црквинама: археологија простора
- 9 Закључак

Прво поглавље је уводно. У другом поглављу кандидаткиња је предвидела представљање теоријског оквира – почевши од историје истраживања формационих процеса јама на Балкану до детаљног разматрања кључних концепата везаних за отпад, структурисану депозицију и просторно понашање. У трећем поглављу биће представљени основни археолошки подаци везани за временски, просторни и културни контекст локалитета Црквине-Мали Борак. Четврто поглавље је методолошко поглавље, у коме ће бити представљене методе проучавања фрагментације керамике из јама и тафономије јама. У петом поглављу биће представљене археолошке

информације о локалитету Црквине-Мали Борак и покретним и непокретним налазима са овог локалитета. Шесто поглавље посвећено је анализи фрагментације керамике из јама као индикатора формационих процеса. У седмом поглављу ће бити представљени резултати тафономске анализе материјала из јама – резултати везани за трагове горења и абразије предмета из јама. У осмом поглављу биће размотрена просторна дистрибуција јама у односу на њихове тафономске карактеристике и биће размотрене друштвене димензије просторне дистрибуције. Девето поглавље је закључно поглавље.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању

Предложена дисертација има два основна истраживачка питања:

1. Каква је природа депозиционих пракси у насељу?
2. Како су депозиционе праксе аранжиране на простору насеља?

На ова питања одговориће се тестирањем низа специфичних хипотеза везаних за фрагментацију и абразију керамике, природу депозиционих процеса и корелацију просторних параметара са тафономским карактеристикама јама.

5. Методе које ће се у истраживању применити

Метод истраживања биће заснован на засебној и упоредној анализи стратиграфије, димензија и форме јама и предметима депонованим у јамама са једне, и анализом фрагментације и тафономије предмета из јама са друге стране. Методолошки поступак је организован у 6 корака:

1. Анализа атрибута објекта (јама) – истраженост, димензије, форма, стратиграфски положај
2. Анализа садржаја и унутрашње стратиграфије објекта – које класе предмета су присутне у јами, каква је природа слоја испуне у коме се налазе и какви су стратиграфски односи између различитих слојева испуне јама, ако постоје.
3. Анализа фрагментације предмета од глине – одређивање степена комплетности и броја фрагментима представљених посуда
4. Бележење тафономских промена на предметима попут секундарног горења, абразије, заобљености ивица и присуства акреција као индикатора различитих формационих процеса.
5. Бележење атрибута фрагмената попут димензија и присуства орнамената који ће послужити као улазни подаци за тзв. „site norm“ анализу где се одступања индивидуалних контекста од статистичке норме локалитета засноване на целокупној збирци са локалитета посматрају као индикативна за интерпретацију.
6. Поређење резултата са локалитета Црквине-Мали Борак са резултатима са других каснонеолитских локалитета на Централном Балкану.

6. Очекивани резултати и научни допринос

Научни радови из домена анализе формационих процеса су изузетно ретки у српској археологији. Овакве анализе су веома значајне за антрополошку и историјску интерпретацију археолошких остатака. Истраживање Ане Трипковић је у многим аспектима пионирско у српској археологији, а резултати овог истраживања би требало да у великој мери допринесу разрешењу проблема функције, употребе и значења јама на каснонеолитским локалитетима. Конкретно, ово истраживање ће показати како су настале јаме на локалитету Црквине-Мали Борак, која је њихова функција и у каквом су односу са стамбеним објектима на истом локалитету, а на општијем нивоу ће показати могућности предложене методологије за истраживање ове класе објеката и на другим локалитетима. Познавање ових аспеката је веома битно за антрополошке интерпретације прошлости, нарочито за питања социјалне археологије где је од кључног значаја да се успостави веза између динамике настанка и употребе археолошких објеката и друштвених јединица које су их користиле. Такође, у светској археологији је тема отпада, а посебно структурисане депозиције и намерне фрагментације предмета, веома значајна и актуелна, али је веома мали број емпиријских студија, тако да треба нагласити значај овог рада и у том погледу.

7. Закључак

Увидом у биографију кандидата комисија закључује на основу наведених података о претходном образовању, богатог радног искуства у области праисторијске археологије, и објављеним радовима да је кандидаткиња Ана Трипковић **у потпуности квалификована** да приступи изради докторске дисертације под предложеним насловом.

Предложена тема је релевантна и актуелна. Истраживање је оригинално – резултираће стварањем, како новог знања о прошлости, тако и новим методолошким знањима везаним за истраживање формационих процеса каснонеолитских локалитета. Предложена структура дисертације је у складу са циљевима истраживања и општим стандардима академског и научног писања. Предложена методологија је адекватна и испуњава актуелне стандарде истраживања у археологији. Предложена литература је релевантна и актуелна.

Стога, Комисија **предлаже да се кандидаткињи Ани Трипковић одобри израда предложене докторске дисертације** под називом „Археологија депозиционих и формационих процеса: јаме и керамика у насељу Црквине-Мали Борак“.

С поштовањем,

Доц. др Милош Јевтић,

Доц. др Јасна Вуковић,

Доц. др Марко Порчић,

Проф. др Александар Палавестра,
ментор